

Mærkelige oldtidsrester.

Af Søren Alkærsig.

Det hænder en sjælden gang, at traditioner, men især genstande bærer bud fra oldtid til nutid om såre naturlige, men efter vor opfattelse højst forunderlige skikke og tankegange.

I det finske tidsskrift „Budkavlen“ (1934) fortæller Gunnar Granberg om „släktsklubban“ (slægtskøllen eller dødsføllen), som engang blev brugt til at rydde slægtens gamle afvejen med, når de begyndte at blive til besvær.

Der kan ikke være mindste tvivl om virkeligheden. Traditionerne fra Sverrig (og Finland) er mange, og lignende efterretninger kan findes i sagn, eventyr og historiske beretninger i mange lande. Dermed stemmer det, at skikken mellem primitive folk, navnlig om de lever under hårde kår, som f. eks. lapper og eskimoer, har været levende lige til vore dage.

Mærkelig er alligevel den svenske tradition, da det dog vel maa antages, at det mindst er 800 år siden sligt fandt sted. Men ikke blot overleveringen, men endog *ordsprog*, fortæller derom. „Du dør vel ikke uden køllens hjælp“, hedder det i Dalarne. Eller: „Han der kunde også behøve skraldet“, eller en udtalelse fra en gammel mand i Dalarne: „Når man bliver 60, så skulde det være, som det har været før, at man skulde have lov at give dem køllen.“

I fortællinger om slægtsføllen hedder det gentagne gange (også i engelske traditioner), at køllen blev gemt i kirken mellem hver gang, den skulde bruges: „bag kirkedøren“, „i våbenhuset“, „på kirkeloftet“. Og da tilmed et par af de gamle påstod selv at have set den i en bestemt kirke (Tidersrum i Østergötland), gik optegneren straks derop og fandt meget rigtig „i tårnkammeret“ en kølle, der er så ejendommelig (den findes nu i „Nordiska museet“ i Stockholm), at den ikke ret vel kan tænkes anvendt til noget dagligdags praktisk formål. Skaftet er ret tyndt, men over 3 alen langt (for at så mange som mulig af slægten kunde være med til at slå, deraf „slægtsføllen“), hovedet har en længde af 3 kvarter og med gennemsnit 1 kvarter. Man kan ikke sige andet, end at køllen er bygget til formålet. Også dens *forarbejdelse* ser meget gammel ud: skaftet er en afkvistet fyrregren og hovedet er tildannet alene med økse, og ved skafthullet er det gjort på en sådan måde, at det ses, man har ønsket at have så lidt træ at bore igennem som muligt, sagtens fordi redskaber dertil var simple.

M. h. t. fremgangsmåden fortælles der noget forskelligt. Det synes at have været ret almindelig, at de gamle satte sig på kanten af graven — idet de siges helt at være indforstået med, hvad der skulde ske, ligesom det også var *ældste* søn, der holdt nærmest køllehovedet — og når han eller hun efter slaget faldt i graven, blev denne jævnet til. Vi får måske her et glimt af den ganske uceremonielle begravelse, som i oldtiden blev den store mængde til del, fordi der ikke var råd til mere. Kun en meget fåtallig overklasse er det, hvis grave vi nu finder. Køllen siges også at være brugt til *pestsyge*, og her er måske en mulighed for, at anvendelsen alligevel, altså i særlige tilfælde, kan have strakt sig et stykke ned imod vore dage. I så fald kan man jo bedre forstå, at både traditionen og redskabet er bevaret. — Endelig har enkelte gamle fortalt, at køllen også blev brugt sammen med „ättestupor“, „døberg“, „døsprång“, eller hvad de nu kaldes: en klippe eller skrænt, hvorfra den gamle styrtes ud. Dette er nok det oprindelige. At også køllen blev brugt enten før eller efter nedstyrtningen er en senere og mere human tilføjelse.

Fra ældre tid, og hos primitive folkeslag, er skikken jo iøvrigt gammelkendt. Måske rummer Saxo's fortælling om Harald Hildetands døds måde en erindring derom fra vort land. — Det er naturligvis også let at erkende de hårde og vanskelige levevilkår, som er årsag til en sådan skik. Af samme grund dræbte man de uvelkomne børn, sagtens de fleste, men især pigerne. Følgerne var kvindemangel og hidsige kampe, ja hele krige, om kvinderne, hvad både sagn og eventyr indeholder mængder af vidnesbyrd om. Endnu de gamle norske love bærer vidne om børnedrabene. Her er det kun de *vanskabte*, der må „udsættes“, men når loven på dette tidspunkt gør en sådan indrømmelse, så kan man nok vide, at i hjemmene blev længe endnu den gamle skik fulgt: tog faderen ikke barnet op af gulvhalmen, hvor det var født, så var det en dødsdom. — Måske har da også slægtskøllen været brugt endnu længe efter den tid. Måske har det — hvad traditionen godt kunde tyde på — været så selvfølgelig, at loven slet ikke kunde røre derved. Og primitive eller halvprimitive folk er også *langt* mere omsorgsfuld for den opvoksende slægt end overfor den ældre.
